Sándor MAKKAI

NU SE POATE

Cum trec anii, devine tot mai clar faptul că în tratatele de pace de la sfârșitul războiului mondial, omenirea din Europa și-a scris într-adevăr propria condamnare la moarte, iar singura noastră speranță este că poate, totuși, nu a semnat-o. Dinadins am spus *omenirea* din Europa, și nu *statele* Europei. Ce au comis statele împotriva lor însele și unul împotriva celuilalt este o chestiune politică, iar eu de data aceasta *nu* mă gândesc din punct de vedere *politic* la problema cu care doresc să mă ocup, ci la cea mai profundă rădăcină a ei: destinul elementului uman.

Fără îndoială, dintre toate urmările acestor tratate de pace, problema minoritară este cea care arată cel mai clar încercarea tragică de sinucidere a umanității universale. Această problemă, din partea politicului, și anume din ambele părți opuse, a fost și până acum îndeajuns analizată, tratată, discutată, fără să se ajungă măcar cu un pas mai aproape de posibilitatea oricărei rezolvări practice. Sunt convins: cu cât trece mai mult timp, în calea soluției politice vor apărea tot mai multe, noi și noi obstacole, deoarece fără oprire se complică acele condiții sociale, economice, juridice și culturale, în care au ajuns minoritățile. Din păcate, acest lucru înseamnă totodată că posibilitățile cu adevărat *umane* ale soluționării problemei: empatia și echitatea, sub constrângerea factorilor amintiți, ajung tot mai mult pe planul al doilea. De aceea, orice om cinstit trebuie să se teamă, pe zi ce trece tot mai mult, de faptul că tratatele de pace se dovedesc a fi cu adevărat condamnări la moarte, iar problema, care nu poate fi altfel rezolvată, explodând într-o catastrofă mondială, va sparge și va transforma în ruine insuportabila închisoare mondială construită în jurul și deasupra ei.

De această dată, nici pe departe nu mi-am propus ca scop nici să emit pronosticări, nici să cercetez fie amenințările, fie speranțele ce pot însoți un astfel de deznodământ disperat. În tot ce va fi spus, doresc să exprim doar o foarte îndreptățită și justificată îngrijorare, care se referă la acea umanitate europeană ce „nu învață nimic și nu uită nimic”.

Problema minoritară are însă o conotație mult mai profundă decât cea politică, iar aprecierea ei temeinică, cel puțin după cunoștințele mele, nu s-a formulat până acum nicăieri în suficientă măsură, în pofida faptului că mergând până la rădăcini, imediat se poate vedea că doar ea ar putea forma singurul fundament referitor la orice încercare de a găsi soluții politice, ori de altă natură, în vreme ce *neglijarea și negarea ei poartă în sine fatalitatea, ce nu poate fi înlăturată de nici un fel de înțelepciune politică.*

Atunci când vorbesc despre această parte a vieții minoritare mă mișc poate într-un așa numit „spațiu sub vid”, care se deosebește aparent întru-totul de existența reală, învolburată și agitată, presupunând toate problemele sale de zi cu zi. Știm în schimb că există legi ale naturii care, de asemenea, nu sunt valabile în totalitatea lor decât sub vid, așadar în lumea materială nu se percepe pe deplin valabilitatea lor, iar adevărul este totuși acela, că doar percepția noastră este imperfectă, în schimb legile sunt absolut valabile.

La fel stăm și cu problema minoritară. Mulți cred că ar putea s-o rezolve prin asuprire, violență sau compromis, degradare ori rezolvări provizorii în ceea ce privește anumite detalii. Aceștia, indiferent dacă sunt de bună credință sau ostili, nu observă legea vieții cuprinsă în esența problemei, ceea ce indică într-un mod incontestabil faptul că *problema minoritară este de nerezolvat*.

Trecând cu totul peste întrebarea dacă un fapt *miraculos*, în urma căruia toate ar reveni dintr-o dată la vechiul lor statut – excluzând așadar planurile uzuale ale revizuirii politice –, ar putea oare să rezolve toate problemele legate de aceasta, trebuie să afirm că nu-mi pot imagina nici un fel de rezolvare *demnă de om*, deoarece după părerea mea *însăși „categoria” de minoritar este nedemnă pentru oameni, iar sufletește imposibilă*.

A existat de fapt o iluzie alimentată de spiritul liberalismului, care, obligând victimele războiului mondial la o soartă de minoritar, le-a ademenit cu aceea că acum, în scurt timp, va dispărea boala de copilărie a umanității, prejudecățile rasiale și naționale, care vor fi înlocuite cu conștiința unității tuturor oamenilor, cu iubirea universală față de semeni și respectul pentru spirit, care vor șterge fără urme granițele politice ce despart oamenii, iar în acest rai coborât pe pământ se vor diminua până la dispariție acele controverse deplorabile, care obsedează acum până la moarte viața atâtor milioane de oameni.

Nu regretăm nici o clipă destrămarea acestui vis, deoarece în sinea lui a fost cea mai mare minciună posibilă. S-a întâmplat cu totul invers: s-a realizat înflorirea și împlinirea *conștiinței naționale* într-un sens nou, până acum nicicând cunoscută, care a declarat război oricărei minciuni perfide și umbritoare de imagine. Națiunile au simțit că natura lor *umană* constă în cultivarea conștiinței a specificităților lor rasiale și istorice și nu în sacrificarea acestora în numele unor generalități, ale căror experimentări de până acum dovedesc în totalitate doar faptul că promisiunile lor strălucite ascund despotismul cel mai întunecat. Îndată ce spiritul uman a recunoscut în comunism urmările reale și finale ale oricărui demers uman de tip universal, s-a adăpostit în singurul refugiu existent, sub aripile propriului geniu național, și fără îndoială că această reanimare a naționalismului devine de acum cel mai important factor de formare a viitorului.

Totodată însă, cu toate că cei care nu sunt vizați în mod direct, nu vor încă să recunoască acest lucru, s-a clarificat pe deplin și acel adevăr că în

Europa umanității regăsite prin conștiința națională, soarta minoritară a devenit imposibilă și intolerabilă, nu doar în modul practic, ci și în ceea ce privește principiul și esența ei.

Natorp, un pedagog strălucit, susținea ca un principiu fundamental că omul doar prin comunitate, prin societate devine om. Astăzi, *singura formă concretă* a acestei realități este că omul doar în *propria comunitate națională* poate avea sentimentul că este om și se poate forma ca atare. Deși trebuie să recunoaștem că acel cadru în care există o comunitate națională *nu neapărat* coincide cu granițele politice ale unui stat național, totuși exact forța și patima noii conștiințe crează situația în care masa și indivizii unei națiuni își pot găsi posibilitățile unei vieți demne de oameni doar în cadrul suveranității proprii națiuni.

Evident, și mai demult, și astăzi sunt cazuri când indivizii unei națiuni, sub presiunea condițiilor lor de viață, ajung în străinătate, acolo prind rădăcini, își construiesc o existență și își găsesc forma lor de trai demnă de oameni. Oricâți asemenea indivizi ar avea însă o națiune, acest lucru nu dovedește deloc contrariul adevărului mai înainte enunțat. Este *cu totul diferit* cazul unor oameni care, deși constrânși de împrejurări, dar în urma *propriei decizii*, se despart de comunitatea națională și pleacă să-și încerce norocul, față de situația când *mari mase dintr-o națiune, împotriva propriei lor voințe*, în urma unei constrângeri de fier superioare lor, ajung sub suveranitate străină. Iar cu națiunea maghiară s-a întâmplat astfel. Acest destin al ei nu se poate compara cu nici o altă soartă a națiunilor Europei. Nu doar pentru că este nevoită să se lipsească de mai mult de o treime a membrilor ei, care formează corpul viu la națiunii, dar și pentru motivul că și-a pierdut esențialele resurse și puncte de legătură a tradițiilor naționale, a culturii și a geniului ei. În starea ei de acum, de practicare a suveranității statului, națiunea maghiară nu poate fi niciodată și în nici o împrejurare ea însăși, nu poate fi sănătoasă și viabilă, deoarece în structura ei socială și în organismul ei spiritual, după această operație dezastruoasă s-au produs dezechilibre fatale, care împiedică acest lucru. Pe de altă parte: în ceea ce privește diferitele părți din corpul națiunii, este și mai justificată afirmația că părțile națiunii minoritare maghiare sunt cu totul incapabile de viață, chiar dacă, sub imperiul instinctului vital, ele se încurajează sau se amăgesc pe sine cu acest lucru. Ceea ce nu înseamnă că maghiarimea minoritară ar putea să fie determinată să dispară sau să fie asimilată de pe o zi pe alta, deoarece mult timp se mai poate subzista având o soartă de slugă, cu forme de viață degradată, însă nu se poate *trăi viața națiunii capabile de dezvoltare*, iar acest lucru, în noua Europă, înseamnă că nu poți fi *om*.

Trecând peste faptul că destinul minoritar poate fi trăit sau nu din punct de vedere politic, economic, social sau cultural, dincolo de toate acestea, el este insuportabil în cele mai profunde rădăcini ale sale, deoarece *contravine în totalitate demnității umane*, iar acest lucru n-ar trebui tolerat și n-ar fi voie să se accepte de către conștiința Europei – dacă mai are conștiință.

În anii care au trecut, maghiarimea minoritară a depus mult efort, demn de respect și de admirație, pentru a încerca să facă suportabilă situația ei în sine, mai mult, a încercat să-și construiască o independență relativă, în primul rând în ceea ce privește propria ei cultură, apoi viața socială, iar în măsura în care a fost posibil, și în privința propriilor nevoi economice. Cine dintre noi nu s-ar bucura și nu s-ar lăuda cu lucrurile care au fost realizate de frații noștri? Acest eroism tăcut însă, a devenit posibil doar datorită acelei profunde convingeri, de multe ori probabil inconștiente, că națiunea maghiară, în pofida tuturor aparențelor de suprafață, *în interior, sufletește și spiritual, și-a păstrat unitatea de nezdrunctat*. Din această credință trebuia să izvorască speranța că această unitate, într-o formă sau alta, va persista și că va trebui să vină o vreme când și formal, într-un fel sau altul, se va manifesta. Convingerea și speranța respectivă nu s-a concretizat în mod necesar în *forme de concepții politice*, deoarece autoapărarea maghiarimii minoritare era stimulată în primul rând de nevoi și dorințe mult mai primare și umane, decât o uniune politică exterioară. Aflându-se tocmai în această profundă criză sufletească, a trebuit să constate an de an, cu tot mai multă durere, că în limitele date, pentru ei nu există soluție definitivă și favorabilă, deoarece sărăcia se poate suporta, și mai ușor asuprirea și ofensa din afară, dar, fără speranța unei schimbări, este *imposibil* de-a simți și de-a suporta în tot mai mare măsură înstrăinarea, exilul în sens spiritual, apăsarea presiunii unei ostilități sufletești care exclude minoritatea din comunitatea activă și înfloritoare a vieții omenești, din fluxul avântat al națiunii ce se realizează.

Cineva ar putea spune că pentru minoritatea maghiară este mult mai bine dacă este privită ca un corp străin în mijlocul majorității dominante. Este mai bine dacă au cât mai puține interese comune și scopuri similare. Deoarece astfel își poate îndrepta atenția în întregime spre sine și poate găsi compensări în propriul trecut și geniu, pentru tot ceea ce pierde dinspre exterior.

Recunosc că magica cruzime a acestui punct de vedere este greu de dovedit. Este dificil pe de o parte pentru că cei care pot trăi complexitatea vieții naționale nu pot resimți lipsa acesteia. Dar este dificil pe de altă parte și pentru că cei care n-o pot trăi, de multe ori nici ei înșiși nu-și pot explica ce este acel lucru în lipsa căruia suferă și se consumă. Dar este un fapt că în nici o comunitate minoritară nu se poate trăi viața națională în adevărata ei complexitate. În acest sens se întâlnesc nu doar obstacole *exterioare*, ci și *interioare*: deformările și îngustările care apar încetul cu încetul în psihicul minorității.

Doar faptul în sine, că minoritatea este exclusă din treburile publice ale țărilor respective, încă nu ar însemna probabil o pierdere, dar el va fi urmat în mod necesar de faptul că treburile publice din propria ei viață se reduc, iar în propria societate internă se vor forma – nu din propria greșeală – puncte de vedere reduse și conflicte de interese meschine. În îmbăcsirea vieții îngustate, criteriile de judecată și de apreciere se degradează încetul cu încetul. Bles-

temele micimii: luptele personale, familiale și de grup, problemele chinuitoare ale vieții de zi cu zi, modul cum căile de a putea trăi viața devin tot mai lipsite de speranță, toate acestea generează cu puterea legilor naturii analogia spirituală a atrofierii unui organ important din corp. Alături de ea există și supraevaluarea propriilor noastre probleme și interese. Împotriva acestei boli mortale, să recunoaștem, se poate lupta doar cu o îndârjire etică, a cărei excelente exemple sunt date uneori de unele personalități ale minorității maghiare, uneori chiar de întregul popor, dar în realitatea tristă a universului uman ar însemna un optimism plin de naivitate să vorbim despre *permanența* ei.

Deoarece minoritățile nu dispun de suveranitate politică, din această cauză doar suveranitatea etică, iar într-un sens mai larg cea culturală poate fi pusă în practică de ele însele. Dreptul la existență a minorității este confirmat așadar de cultura ei specifică. Trebuie însă înțeles cu claritate faptul că nici o cultură nu se poate dezvolta și îmbogăți dacă este separată de acele condiții care îi dau viață. Iar cultura care se oprește din progres, nu mai poate decât să regreseze. Viața culturală a minorității, în pofida faptului că dispune de profunde surse proprii, este negreșit condamnată la regres, deoarece a fost despărțită de resursele materiale și spirituale ale culturii naționale maghiare unitare. O națiune atât de mică, precum cea maghiară, nu-și poate permite luxul să se laude cu cinci culturi naționale, în timp ce doar în condițiile în care își pune în joc cu toată îndârjirea și toate forțele cele mai bune poate susține și dezvolta doar una. În pofida tuturor iluziilor frumoase, este un fapt că izolată, de exemplu, cultura științifică nu mai are capacitatea de a exista. Literatura și arta, cu toate că cele mai importante surse ale lor se găsesc mereu în personalitatea celui ce crează, vor fi depășite de asemenea de concurență, lipsindu-le mijloacele comparative și complementare pe de o parte, tehnice pe de altă parte. În sfârșit, cultura morală, la orice înălțime s-ar ridica ea deasupra limitelor de timp și spațiu, oricum, din cauza influențelor puternice ale acestora, mai cu seamă a puterii lor distructive, este expusă pericolului degradării continue. Să nu uităm că maghiarimea minoritară are încă un dușman mult mai periculos decât presiunea externă: proprii paraziți, care cu tupeu și fără rușine se folosesc de situația ei în care puterea suverană nu înfrânează, nu reprimă, ba de multe ori, având propriile interese, trece cu vederea sau chiar susține tăcut opera de înveninare criminală împotriva națiunii cu care acești viermi dezbină prin calomniile societatea minoritară, fabricând continuu suspiciuni, neîncredere, piraterie.

Iar toate acestea, și tot ceea ce nu s-a spus, în nici un caz nu acuză minoritatea însăși, ci incriminează, într-un mod astăzi încă prematur, conștiința acelei lumi, care a fost destul de neserioasă ori destul de rea pentru a destrăma o națiune cu o mare menire istorică și care asigura echilibrul Europei, în așa fel încât membrii ei încet, dar sigur, să-și găsească sfârșitul și să se spulbere.

Soarta minoritară nu este doar o *imposibilitate* politică, ci și una *morală*.

Frații noștri cu destinul de minoritar, aflați în corpul unor naționalisme străine, condamnați la inactivitate în ceea ce privește cel mai nobil scop al

vieții lor, ignorați fără nici o vină și desconsiderați într-un mod nedemn, în *demnitatea lor umană* suferă ofensa care va deveni cândva condamnarea teribilă a celei mai întunecate epoci din istoria lumii.

În „*Láthatár*”, 2/1937, p.45-93. Reprodus în vol. *Nem lehet. A kisebbségi sors vitája*, ed. *Gusztáv Molnár*, *Hét Töröny kiadó*, p.106-111.
(Traducere: *Annamária Nastasă-Kovács*)